

Polítiques per contrarestar l'impacte de l'envelliment a Espanya

Al segon i al tercer articles d'aquest Dossier, hem vist com l'envelliment poblacional ha tingut i continuarà tenint un impacte negatiu sobre el creixement econòmic a Espanya. Seguint la màxima de Henry Ford, «No busquem culpables, sinó solucions», en aquest últim article, analitzarem algunes de les mesures que podrien ajudar a contrarestar l'efecte advers que tindrà l'envelliment sobre l'economia espanyola en els propers anys.

El creixement del PIB *per capita* es pot descompondre com la suma del creixement del nombre d'ocupats *per capita* (marge extensiu) i el creixement del PIB per ocupat (productivitat laboral). Com ja hem vist, l'impacte de l'envelliment tindrà lloc en els dos fronts, i, per tant, és necessari actuar en tots dos per contrarestar-lo.

Incrementar la força laboral, un treball de tots

Per promoure el creixement del marge extensiu en un context d'envelliment poblacional, les mesures principals són l'augment de la natalitat, la prolongació de la vida laboral, una major immigració i una major participació laboral de la població. L'augment de la natalitat alimenta la base de la força laboral, però el seu impacte triga diverses dècades a aconseguir-ho. Per tant, ens centrarem en les tres últimes mesures i analitzarem escenaris hipotètics per veure en quina mesura podrien ajudar a compensar l'impacte negatiu que tindrà l'envelliment en les properes dècades.¹

Prolongar la vida laboral

L'augment de l'esperança de vida del qual gaudim és tan significatiu que obre la possibilitat de destinar una petita part del temps que guanyem a treballar més, ja sigui amb una flexibilització de la jubilació per compaginar la jubilació i la feina o amb l'ajornament de l'edat de jubilació.²

En aquest sentit, ens plantegem fins a quin punt augmentaria el nombre d'ocupats *per capita* i, per tant, el creixement econòmic si, durant la dècada actual (2020-2029), la propera (2030-2039) i la següent (2040-2049), l'edat de jubilació efectiva s'ajornés fins als 66, els 67 i els 68 anys, respectivament. Doncs bé, en termes anualitzats, el creixement econòmic augmentaria en 0,19 p. p., en 0,27 p. p. i en 0,18 p. p., respectivament, en comparació amb un escenari en què l'edat de jubilació efectiva es mantingués en els 65 anys actuals. Aquestes magnituds implicarien, si recordem les xifres de l'impacte negatiu de l'envelliment sobre el creixement econòmic,³ que **aquest escenari hipotètic d'ajornament de l'edat de jubilació efectiva compensaria el 27% i el 45% de l'impacte negatiu de l'envelliment sobre el creixement econòmic** en la dècada actual i en la següent, respectivament, i el compensaria del tot en l'última dècada (ja que l'impacte de l'envelliment seria ja molt inferior en el període 2040-2049).

Increment de la immigració

El segon factor analitzat que ajudaria a augmentar la força laboral és la immigració. Per contextualitzar la dimensió dels moviments migratoris a Espanya, l'any 2017, els fluxos d'immigrants provinents de l'estranger que es van quedar a viure a Espanya representaven el 0,7% de la població total. Aquesta xifra va superar la registrada per països com Itàlia, Portugal o França, on el percentatge es va situar en el 0,4%, però es va situar per sota de la de països com els Països Baixos o Alemanya, on la xifra va ser del 0,8% i de l'1,1%, respectivament. Prendrem com a referència aquest últim país a l'hora de construir un escenari hipotètic de fluxos migratoris i examinarem fins a quin punt augmentaria el creixement econòmic si els fluxos d'immigrants sobre la població total a Espanya convergissin, des d'ara fins al 2049, cap als observats a Alemanya el 2017. Els resultats mostren que, en termes anualitzats, el creixement econòmic seria 0,02 p. p., 0,12 p. p. i 0,15 p. p. superior en les dècades 2020-2029, 2030-2039 i 2040-2049, respectivament, en relació amb l'escenari de fluxos d'immigrants previst per l'INE.⁴ Això significa que **aquest escenari hipotètic de fluxos d'immigració «a l'alemanya» compensaria en un 3% i en un 17% l'impacte negatiu de l'envelliment sobre el creixement econòmic** en la dècada actual i en la següent, respectivament, i el compensaria del tot en l'última dècada.

1. És important destacar que, malgrat que són interessants per a la nostra anàlisi, hem de prendre aquestes simulacions amb cautela, ja que es basen en uns supòsits que no tenen per què complir-se o implementar-se per part dels responsables de les polítiques públiques.

2. Així mateix, allargar la vida laboral té un impacte directe i significatiu, ja que millora la sostenibilitat del sistema públic de pensions. Per a més detalls, vegeu «Present i futur de la Seguretat Social», Papers d'Economia Espanyola (2019).

3. Vegeu l'article «L'impacte de l'envelliment sobre el creixement econòmic a Espanya i a Portugal», en aquest mateix Dossier.

4. El fet que, durant la dècada 2020-2029, l'augment del creixement econòmic sigui proper a zero s'explica perquè la diferència entre el nostre escenari hipotètic i les previsions d'immigració de l'INE no és gaire significativa. En canvi, per a les dues dècades següents, la diferència entre els dos escenaris s'amplia, motiu pel qual l'impacte sobre el creixement econòmic és més gran.

Reduir la taxa d'atur

L'última mesura per incrementar la força laboral que analitzarem està relacionada amb la reducció de la taxa d'atur, un important cavall de batalla a Espanya si tenim en compte que la nostra taxa d'atur (el 13,9%) és la segona més alta de la zona de l'euro, només per darrere de Grècia. Centrarem la nostra atenció en aquest punt i quantificarem fins a quin punt impulsaria el creixement una política econòmica que reduís a la meitat i de manera progressiva fins al 2049 la diferència entre el nivell d'atur a Espanya i el nivell mitjà de la zona de l'euro (el 7,5%). Un descens de l'atur de la magnitud descrita implicaria que, en termes anualitzats, el creixement econòmic seria 0,12 p. p., 0,13 p. p. i 0,13 p. p. superior en les dècades 2020-2029, 2030-2039 i 2040-2049, respectivament, en relació amb l'escenari en què la taxa d'atur es mantingués en el valor actual. Així, es reduiria el 17%, el 22% i el 130% l'impacte negatiu de l'envelliment en la dècada actual i en les dues següents, respectivament.

Les tres mesures analitzades amb l'objectiu d'augmentar el marge extensiu de l'oferta laboral contribueixen a reduir l'impacte de l'envelliment. No obstant això, els resultats obtinguts indiquen que la seva incidència és només parcial i de diferent importància en cada moment del temps (vegeu la taula). Així, **centrar-se únicament en polítiques econòmiques que incrementin el nombre d'ocupats per capita no és suficient per compensar l'impacte negatiu que tindrà l'envelliment en la dècada actual i en la següent**. En aquest sentit, és també necessari posar èmfasi en l'altra pota que sustenta el creixement econòmic, la productivitat laboral.

Productivitat laboral

Com hem analitzat al [tercer article d'aquest Dossier](#), una part important de l'impacte de l'envelliment sobre el creixement econòmic opera a través de la productivitat laboral. Sovint s'ha oblidat aquest factor quan es parla de l'envelliment, però, per a Espanya, és tan important com el marge extensiu i, fins i tot, ho és més per a Portugal. Per aquest motiu, per posar remei a l'impacte de l'envelliment cal tenir en compte mesures que fomentin el creixement de la productivitat laboral a Espanya, l'evolució de la qual ha estat força mediocre en les dues últimes dècades, i la llista de reformes per millorar-la és àmplia. En un Dossier anterior,⁵ ja vam analitzar àmpliament el rol que tindran les noves tecnologies en l'augment de la productivitat, en especial a mesura que es consolidin aplicacions, que madurin nous models de negoci, que millori la formació dels treballadors i que es reassignin els factors de producció.

Una altra palanca important per promoure el creixement de la productivitat és l'educació, tant la reglada com la formació contínua. Aquesta última té un paper significatiu per evitar el deteriorament de les habilitats dels treballadors, inclosos els més grans, i també per millorar-ne l'adaptació a noves tasques a realitzar dins les seves empreses, a causa, per exemple, del canvi tecnològic.

Si ens fixem en l'aspecte concret de la productivitat laboral de la població d'edat avançada, un estudi recent del Banc d'Espanya⁶ mostra un canvi en les habilitats dels treballadors a mesura que es fan grans. Per aquesta raó, les tasques dels treballadors han de ser reassignades perquè els més grans continuïn mantenint una carrera laboral productiva. Un exemple seria substituir les tasques que requereixen més esforç físic –i que, per tant, són menys adequades per als treballadors d'edat avançada– per unes altres, centrades en un altre tipus d'habilitats, com, per exemple, la planificació. De manera més general, augmentar i millorar la productivitat i les oportunitats laborals dels treballadors d'edat avançada és un repte majúscul com a societat, i tant els treballadors com les empreses i els governs hem de posar fil a l'agulla tenint en compte que la força laboral del futur serà una força laboral més envellida.⁷

En definitiva, el missatge amb què ens hem de quedar és que, malgrat que les mesures que fomenten el creixement de la força laboral ajuden a reduir l'impacte de l'envelliment, hauran d'anar acompanyades d'un augment de la productivitat laboral si el que es persegueix és que l'envelliment poblacional no llasti de manera significativa el creixement econòmic.

Eduard Llorens i Jimeno i Josep Mestres Domènech

5. Vegeu el Dossier «[Noves tecnologies i productivitat](#)», a l'IM02/2020.

6. Vegeu Anghel, B. i Lacuesta, A. (2020), «Envelliment, productivitat i situació laboral», Articles Analítics, Butlletí Econòmic.

7. Vegeu OECD Publishing (2019), «Working better with age», París.

Mesures per intensificar el creixement del nombre d'ocupats per capita

Impacte anualitzat sobre el creixement econòmic (p. p.)

	Dècada 2020-2029	Dècada 2030-2039	Dècada 2040-2049
Ajornament de l'edat de jubilació	0,19 (27%)	0,27 (45%)	0,18 (180%)
Increment de la immigració	0,02 (3%)	0,12 (20%)	0,15 (150%)
Reducció de l'atur	0,12 (17%)	0,13 (22%)	0,13 (130%)

Nota: Per a cada mesura analitzada, es mostra l'impacte anualitzat sobre el creixement econòmic, així com el percentatge de l'impacte de l'envelliment que s'aconseguiria compensar mitjançant aquestes mesures.

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'INE.